

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τρίτο τμήμα)

της 25ης Απριλίου 2024*

«Προδικαστική παραπομπή – Άρθρα 49 και 54 ΣΛΕΕ – Ελευθερία εγκατάστασης – Εταιρία εγκατεστημένη σε κράτος μέλος η οποία όμως ασκεί τις δραστηριότητές της σε άλλο κράτος μέλος – Λειτουργία και διαχείριση της εταιρίας – Εθνική ρύθμιση η οποία προβλέπει την εφαρμογή του δικαίου του κράτους μέλους στο οποίο η εταιρία ασκεί τις δραστηριότητές της – Περιορισμός της ελευθερίας εγκατάστασης – Δικαιολόγηση – Προστασία των συμφερόντων των δανειστών, των μειοψηφούντων εταίρων και των εργαζομένων – Καταπολέμηση των καταχρηστικών πρακτικών και των τεχνητών μεθοδεύσεων – Αναλογικότητα»

Στην υπόθεση C-276/22,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Corte suprema di cassazione (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο, Ιταλία) με απόφαση της 11ης Απριλίου 2022, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 22 Απριλίου 2022, στο πλαίσιο της δίκης

Edil Work 2 Srl,

S.T. Srl

κατά

STE Sàrl,

παρισταμένου του:

CM,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τρίτο τμήμα),

συγκείμενο από τους Κ. Jürimäe (εισηγήτρια), πρόεδρο τμήματος, L. Bay Larsen, Αντιπρόεδρο του Δικαστηρίου, ασκούντα καθήκοντα δικαστή του τρίτου τμήματος, N. Piçarra, N. Jääskinen και M. Gavalec, δικαστές,

γενική εισαγγελέας: L. Medina

γραμματέας: M. Krausenböck, διοικητική υπάλληλος,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ιταλική.

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 11ης Ιουλίου 2023,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- η Edil Work 2 Srl και η S.T. Srl, εκπροσωπούμενες από τον R. Vaccarella, avvocato,
- η STE Srl, εκπροσωπούμενη από τους A. Pontecorvo και P. Sammarco, avvocati,
- η Ιταλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την G. Palmieri, επικουρούμενη από τον F. Meloncelli, avvocato dello Stato,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τους G. Braun, L. Malferrari και M. Mataija,

αφού άκουσε τη γενική εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις της κατά τη συνεδρίαση της 19ης Οκτωβρίου 2023,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία των άρθρων 49 και 54 ΣΛΕΕ.
- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ, αφενός, των Edil Work 2 Srl και S.T. Srl και, αφετέρου, της STE Srl με αντικείμενο τη νομιμότητα της μεταβίβασης της κυριότητας του ακινήτου συγκροτήματος που καλείται Castello di Tor Crescenza (στο εξής: κάστρο) στις δύο πρώτες εταιρίες.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

- 3 Η αιτιολογική σκέψη 2 της οδηγίας (ΕΕ) 2019/2121 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης Νοεμβρίου 2019, για την τροποποίηση της οδηγίας (ΕΕ) 2017/1132 όσον αφορά τις διασυνοριακές μετατροπές, συγχωνεύσεις και διασπάσεις (ΕΕ 2019, L 321, σ. 1), έχει ως εξής:

«(2) Η ελευθερία εγκατάστασης αποτελεί μία από τις θεμελιώδεις αρχές του δικαίου της Ένωσης. Σύμφωνα με το άρθρο 49 δεύτερο εδάφιο [ΣΛΕΕ], σε συνδυασμό με το άρθρο 54 ΣΛΕΕ, η ελευθερία εγκατάστασης για τις εταιρίες περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, το δικαίωμα σύστασης και διαχείρισης εταιριών σύμφωνα με τις προϋποθέσεις που ορίζονται από τη νομοθεσία του κράτους μέλους εγκατάστασης. Βάσει της ερμηνείας των εν λόγω διατάξεων από το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το ανωτέρω δικαίωμα περιλαμβάνει το δικαίωμα εταιρίας που έχει συσταθεί σύμφωνα με τη νομοθεσία ενός κράτους μέλους να υπαχθεί στο δίκαιο άλλου κράτους μέλους, εφόσον πληρούνται οι εκεί ισχύουσες νομικές προϋποθέσεις και, ιδίως, τα κριτήρια που θέτει το κράτος αυτό για την σύνδεση μιας εταιρίας με την εθνική έννομη τάξη του.»

Το ιταλικό δίκαιο

- 4 Το άρθρο 25 του legge n. 218 – Riforma del sistema italiano di diritto internazionale privato (νόμος 218, περί μεταρρύθμισης του ιταλικού συστήματος ιδιωτικού διεθνούς δικαίου), της 31ης Μαΐου 1995 (GURI αριθ. 128, της 3ης Ιουνίου 1995, σ. 1, στο εξής: νόμος 218/1995), προβλέπει τα εξής:

«1. Οι εταιρίες, οι ενώσεις, τα ιδρύματα και κάθε άλλος δημόσιος ή ιδιωτικός φορέας, ακόμη και αν δεν έχει χαρακτήρα ενώσεως προσώπων, διέπονται από το δίκαιο του κράτους στην επικράτεια του οποίου ολοκληρώθηκε η διαδικασία σύστασης. Ωστόσο, εφαρμόζεται το ιταλικό δίκαιο εάν η έδρα της διοίκησης βρίσκεται στην Ιταλία ή εάν το κύριο αντικείμενο δραστηριότητας των εν λόγω φορέων βρίσκεται στην Ιταλία.

2. Το εφαρμοστέο στον φορέα δίκαιο διέπει, μεταξύ άλλων:

- a) τη νομική φύση·
- b) το όνομα ή την εταιρική επωνυμία·
- c) τη σύσταση, τη μετατροπή και τη λύση·
- d) την ικανότητα δικαίου·
- e) τη συγκρότηση, τις εξουσίες και τους όρους λειτουργίας των οργάνων·
- f) την εκπροσώπηση του φορέα·
- g) τις προϋποθέσεις κτήσης και απώλειας της ιδιότητας του εταίρου ή του μέλους, καθώς και τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που απορρέουν από την εν λόγω ιδιότητα·
- h) την ευθύνη για τις υποχρεώσεις του φορέα·
- i) τις συνέπειες των παραβάσεων του νόμου ή της συστατικής πράξης.

3. Η μεταφορά της καταστατικής έδρας σε άλλο κράτος και οι συγχωνεύσεις φορέων που εδρεύουν σε διαφορετικά κράτη παράγουν αποτελέσματα μόνον εάν πραγματοποιήθηκαν σύμφωνα με τη νομοθεσία των οικείων κρατών.»

- 5 Το άρθρο 2381, δεύτερο εδάφιο, του Codice civile (αστικού κώδικα) έχει ως εξής:

«Εφόσον τούτο επιτρέπεται βάσει του καταστατικού ή απόφασης της γενικής συνέλευσης, το διοικητικό συμβούλιο δύναται να μεταβιβάζει τις εξουσίες του σε εκτελεστική επιτροπή αποτελούμενη από ορισμένα από τα μέλη του ή σε ένα ή περισσότερα από τα μέλη του.»

Η διαφορά της κύριας δίκης και το προδικαστικό ερώτημα

- 6 Το κάστρο, το οποίο βρίσκεται στα περίχωρα της Ρώμης (Ιταλία), αποτελούσε το μοναδικό περιουσιακό στοιχείο της Agricola Torcrescenza Srl, εταιρίας της οποίας η δραστηριότητα συνίστατο στη διαχείριση του ως άνω ακινήτου. Το 2004 η εν λόγω εταιρία, αρχικώς, άλλαξε την

επωνυμία της και μετονομάστηκε σε STA Srl, και, στη συνέχεια, μετέφερε την καταστατική της έδρα στο Λουξεμβούργο, όπου μετατράπηκε σε λουξεμβουργιανή εταιρία, την STE, ενώ παράλληλα συνέχισε να εκμεταλλεύεται το κάστρο.

- 7 Το 2010, κατά τη διάρκεια έκτακτης γενικής συνέλευσης της STE, η οποία πραγματοποιήθηκε στο Λουξεμβούργο, η S.B. διορίστηκε ως μοναδική διαχειρίστρια. Με την ευκαιρία αυτή, η S.B. διόρισε ως γενικό εντολοδόχο τον F.F., ο οποίος δεν ήταν ούτε μέτοχος ούτε μέλος του διοικητικού συμβουλίου της STE, αναθέτοντάς του την εξουσία να ενεργεί «όλες τις αναγκαίες πράξεις και συναλλαγές, χωρίς εξαιρέσεις και αποκλεισμούς, πάντοτε δε εντός των ορίων του καταστατικού σκοπού της εταιρίας» (στο εξής: επίδικη ανάθεση εξουσιών).
- 8 Το 2012 ο F.F., ενεργώντας στο όνομα και για λογαριασμό της STE, μεταβίβασε την κυριότητα του κάστρου στην S.T., η οποία εν συνεχεία τη μεταβίβασε στην Edil Work 2. Το 2013 η STE ενήγαγε ενώπιον του Tribunale di Roma (πρωτοδικείου Ρώμης, Ιταλία) τις S.T. και Edil Work 2 ζητώντας την ακύρωση των δύο μεταβιβάσεων της κυριότητας του κάστρου λόγω του παράνομου χαρακτήρα της επίδικης ανάθεσης εξουσιών κατά το ιταλικό δίκαιο.
- 9 Το Tribunale di Roma (πρωτοδικείο Ρώμης) έκρινε νόμιμη την ανάθεση εξουσιών και απέρριψε την αγωγή. Κατόπιν της μεταρρύθμισης της απόφασης του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου από το Corte d'appello di Roma (εφετείο Ρώμης, Ιταλία), η Edil Work 2 και η S.T. άσκησαν αναίρεση ενώπιον του Corte suprema di cassazione (Ανώτατου Ακυρωτικού Δικαστηρίου, Ιταλία), το οποίο είναι το αιτούν δικαστήριο.
- 10 Το αιτούν δικαστήριο παρατηρεί ότι από το άρθρο 25, παράγραφος 3, του νόμου 218/1995 προκύπτει ότι το ιταλικό δίκαιο επιτρέπει τη μετατροπή ιταλικών εταιριών σε αλλοδαπές εταιρίες, μέσω της μεταφοράς της καταστατικής τους έδρας σε άλλο κράτος μέλος, υπό τον όρο ότι η μεταφορά είναι έγκυρη τόσο στο κράτος μέλος προέλευσης όσο και στο κράτος μέλος προορισμού.
- 11 Ωστόσο, κατά το αιτούν δικαστήριο, τίθεται το ζήτημα αν η σύσταση της STE ως λουξεμβουργιανής εταιρίας συνεπάγεται την υπαγωγή των πράξεων διαχείρισης της εταιρίας αυτής, η οποία εντούτοις διατήρησε το κέντρο των δραστηριοτήτων της στην Ιταλία, στο δίκαιο του Λουξεμβούργου.
- 12 Συναφώς, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει, αφενός, ότι το γενικό κριτήριο για τον καθορισμό του εφαρμοστέου δικαίου όσον αφορά την επίδικη ανάθεση εξουσιών είναι, κατά το άρθρο 25, παράγραφος 1, του νόμου 218/1995, το κριτήριο του τόπου στον οποίο έχει συσταθεί η εταιρία.
- 13 Σύμφωνα, όμως, με τη δεύτερη περίοδο της προαναφερθείσας διάταξης, το ιταλικό δίκαιο εφαρμόζεται στις εταιρίες των οποίων «το κύριο αντικείμενο δραστηριότητας» βρίσκεται στην Ιταλία. Δεδομένου ότι το κέντρο δραστηριότητας της STE, δηλαδή το κάστρο, το οποίο είναι το μοναδικό στοιχείο του ενεργητικού της, βρίσκεται στην Ιταλία, εφαρμοστέο δίκαιο όσον αφορά την επίδικη ανάθεση εξουσιών είναι το ιταλικό δίκαιο.
- 14 Κατά το άρθρο 2381, δεύτερο εδάφιο, του αστικού κώδικα, το διοικητικό συμβούλιο εταιρίας περιορισμένης ευθύνης μπορεί να αναθέτει τις εξουσίες του μόνο στα μέλη του. Επομένως, η ανάθεση των εξουσιών αυτών σε τρίτο ως προς την εταιρία πρόσωπο είναι παράνομη.

- 15 Το αιτούν δικαστήριο παρατηρεί, αφετέρου, ότι, κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, η ελευθερία εγκατάστασης περιλαμβάνει το δικαίωμα εταιρίας συσταθείσας σύμφωνα με το δίκαιο ενός κράτους μέλους να μετατραπεί σε εταιρία άλλου κράτους μέλους, εφόσον πληρούνται οι προϋποθέσεις που προβλέπει το δίκαιο αυτού του άλλου κράτους μέλους και, ιδίως, εφόσον πληρούται το κατά το δίκαιο αυτό κριτήριο σύνδεσης. Επομένως, η μεταφορά μόνον της καταστατικής έδρας, και όχι της κεντρικής διοίκησης ή της κύριας εγκατάστασης, δεν αποκλείει αφ' εαυτής τη δυνατότητα άσκησης της ελευθερίας εγκατάστασης δυνάμει του άρθρου 49 ΣΛΕΕ.
- 16 Εξάλλου, κατά τη διάταξη αυτή, η ελευθερία εγκατάστασης περιλαμβάνει όχι μόνον τη σύσταση αλλά και τη «διαχείριση επιχειρήσεων». Οι δραστηριότητες διαχείρισης πρέπει να ασκούνται, σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 2 της οδηγίας 2019/2121, σύμφωνα με τις προϋποθέσεις που ορίζονται από τη νομοθεσία του κράτους μέλους εγκατάστασης, δηλαδή, εν προκειμένω, του Μεγάλου Δουκάτου του Λουξεμβούργου.
- 17 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Corte suprema di cassazione (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Αντιβαίνει στα άρθρα 49 και 54 [ΣΛΕΕ] η εφαρμογή διατάξεων του εθνικού δικαίου από το κράτος μέλος στο οποίο είχε αρχικά συσταθεί μια εταιρία (εταιρία περιορισμένης ευθύνης), οι οποίες αφορούν τη λειτουργία και τη διαχείριση της εταιρίας, όταν η εταιρία, αφού μετέφερε την έδρα της και συστάθηκε εκ νέου σύμφωνα με το δίκαιο του κράτους μέλους προορισμού, διατηρεί το κέντρο των δραστηριοτήτων της στο κράτος μέλος προέλευσης και η επίμαχη πράξη διαχείρισης επηρεάζει αποφασιστικά τη δραστηριότητα της εταιρίας;»

Επί του προδικαστικού ερωτήματος

- 18 Προκαταρκτικώς, υπενθυμίζεται ότι, κατά πάγια νομολογία, στο πλαίσιο της διαδικασίας συνεργασίας μεταξύ των εθνικών δικαστηρίων και του Δικαστηρίου την οποία θεσπίζει το άρθρο 267 ΣΛΕΕ, στο Δικαστήριο απόκειται να δώσει στο εθνικό δικαστήριο χρήσιμη απάντηση που να του παρέχει τη δυνατότητα επίλυσης της διαφοράς της οποίας έχει επιληφθεί. Υπό το πρίσμα αυτό, το Δικαστήριο μπορεί να αναδιατυπώσει, εφόσον είναι αναγκαίο, το ερώτημα που του έχει υποβληθεί. Προς τούτο, το Δικαστήριο μπορεί να συναγάγει από το σύνολο των στοιχείων που του παρέχει το αιτούν δικαστήριο, και ιδίως από το σκεπτικό της αποφάσεως περί παραπομπής, εκείνα τα στοιχεία του δικαίου της Ένωσης τα οποία χρήζουν ερμηνείας, λαμβανομένου υπόψη του αντικειμένου της διαφοράς της κύριας δίκης [απόφαση της 16ης Φεβρουαρίου 2023, *Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid* (Αγέννητο τέκνο κατά τον χρόνο υποβολής της αίτησης ασύλου), C-745/21, EU:C:2023:113, σκέψη 43].
- 19 Στην υπό κρίση υπόθεση, το αιτούν δικαστήριο ζητεί από το Δικαστήριο να διευκρινίσει αν τα άρθρα 49 και 54 ΣΛΕΕ αντιτίθενται στο να διέπονται από το ιταλικό δίκαιο οι πράξεις διαχείρισης εταιρίας ευρισκόμενης στην κατάσταση της STE, λαμβανομένου υπόψη του ότι η εταιρία αυτή συστάθηκε ως εταιρία ενός κράτους μέλους, ήτοι της Ιταλικής Δημοκρατίας, και στη συνέχεια μετέφερε την καταστατική της έδρα και συστάθηκε σύμφωνα με το δίκαιο άλλου κράτους μέλους, ήτοι του Μεγάλου Δουκάτου του Λουξεμβούργου, διατηρώντας παράλληλα το κέντρο των δραστηριοτήτων της στο πρώτο κράτος μέλος.

- 20 Από τα στοιχεία που έχει στη διάθεσή του το Δικαστήριο, τα οποία εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει, προκύπτει ότι δεν επιβλήθηκε κανένας περιορισμός κατά τη μεταφορά της καταστατικής έδρας και την εταιρική μετατροπή.
- 21 Δεδομένου ότι η μεταφορά της καταστατικής έδρας και η μετατροπή της ιταλικής εταιρίας STA στη λουξεμβουργιανή εταιρία STE δεν καταλέγονται μεταξύ των περιστάσεων που είναι κρίσιμες για να δοθεί απάντηση στο υποβληθέν από το αιτούν δικαστήριο προδικαστικό ερώτημα, το ερώτημα αυτό πρέπει να αναδιατυπωθεί υπό την έννοια ότι το αιτούν δικαστήριο ερωτά, κατ' ουσίαν, αν τα άρθρα 49 και 54 ΣΛΕΕ αντιτίθενται σε νομοθεσία κράτους μέλους η οποία προβλέπει, γενικώς, την εφαρμογή του εθνικού του δικαίου στις πράξεις διαχείρισης εταιρίας εγκατεστημένης σε άλλο κράτος μέλος, η οποία όμως ασκεί το κύριο μέρος των δραστηριοτήτων της στο πρώτο κράτος μέλος.
- 22 Συναφώς, πρώτον, πρέπει να διαπιστωθεί αν η επίμαχη στη διαφορά της κύριας δίκης κατάσταση εμπίπτει στη σφαίρα της ελευθερίας εγκατάστασης.
- 23 Το άρθρο 49 ΣΛΕΕ, σε συνδυασμό με το άρθρο 54 ΣΛΕΕ, παρέχει ελευθερία εγκατάστασης στις εταιρίες που έχουν συσταθεί σύμφωνα με τη νομοθεσία κράτους μέλους και οι οποίες έχουν την καταστατική τους έδρα, την κεντρική τους διοίκηση ή την κύρια εγκατάστασή τους εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης (απόφαση της 25ης Οκτωβρίου 2017, Polbud – Wykonawstwo, C-106/16, EU:C:2017:804, σκέψη 32).
- 24 Δυνάμει του άρθρου 49, δεύτερο εδάφιο, ΣΛΕΕ, σε συνδυασμό με το άρθρο 54 ΣΛΕΕ, η ελευθερία εγκατάστασης που προβλέπεται υπέρ των εταιριών τις οποίες αφορά το δεύτερο αυτό άρθρο καλύπτει ιδίως τη σύσταση και τη διαχείριση των εν λόγω εταιριών υπό τις καθοριζόμενες από τη νομοθεσία του κράτους μέλους εγκατάστασης προϋποθέσεις που ισχύουν για τις ημεδαπές εταιρίες (απόφαση της 25ης Οκτωβρίου 2017, Polbud – Wykonawstwo, C-106/16, EU:C:2017:804, σκέψη 33).
- 25 Εξάλλου, οι εν λόγω εταιρίες δικαιούνται να ασκούν τη δραστηριότητά τους εντός άλλου κράτους μέλους, ενώ ο τόπος της καταστατικής έδρας τους, της κεντρικής τους διοίκησης ή της κύριας εγκατάστασής τους χρησιμεύει, όπως η ιθαγένεια για τα φυσικά πρόσωπα, για τον προσδιορισμό της σύνδεσής τους με την έννομη τάξη ενός κράτους μέλους (πρβλ. απόφαση της 5ης Νοεμβρίου 2002, Überseering, C-208/00, EU:C:2002:632, σκέψη 57).
- 26 Ελλείψει εναρμόνισης στο δίκαιο της Ένωσης, ο ορισμός του συνδεδετικού στοιχείου βάσει του οποίου προσδιορίζεται το εφαρμοστέο σε εταιρία εθνικό δίκαιο εμπίπτει, κατά το άρθρο 54 ΣΛΕΕ, στην αρμοδιότητα κάθε κράτους μέλους, δεδομένου ότι το εν λόγω άρθρο αποδίδει την ίδια βαρύτητα στην καταστατική έδρα, στην κεντρική διοίκηση και στην κύρια εγκατάσταση μιας εταιρίας, ως συνδεδετικό στοιχείο (απόφαση της 25ης Οκτωβρίου 2017, Polbud – Wykonawstwo, C-106/16, EU:C:2017:804, σκέψη 34).
- 27 Εν προκειμένω, από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει, πρώτον, ότι η STE συστάθηκε το 2004 ως λουξεμβουργιανή εταιρία, δεύτερον, ότι η εταιρία αυτή έχει την καταστατική της έδρα στο Λουξεμβούργο και, τρίτον, ότι ασκεί το κύριο μέρος των δραστηριοτήτων της σε άλλο κράτος μέλος, ήτοι στην Ιταλική Δημοκρατία.

- 28 Λαμβανομένης υπόψη της νομολογίας που παρατίθεται στις σκέψεις 23 έως 26 της παρούσας απόφασης, πρέπει να γίνει δεκτό ότι η κατάσταση της εταιρίας αυτής και, ειδικότερα, οι πράξεις διαχείρισης που διενεργεί σε σχέση με τις δραστηριότητες που ασκεί στην Ιταλία εμπίπτουν στη σφαίρα της ελευθερίας εγκατάστασης.
- 29 Υπό τις συνθήκες αυτές, πρέπει να καθοριστεί, δεύτερον, αν η νομοθεσία κράτους μέλους η οποία προβλέπει την εφαρμογή του εθνικού του δικαίου στις πράξεις διαχείρισης εταιρίας εγκατεστημένης σε άλλο κράτος μέλος, για τον λόγο ότι η εταιρία αυτή ασκεί το κύριο μέρος των δραστηριοτήτων της στο πρώτο κράτος μέλος, συνιστά περιορισμό της ελευθερίας εγκατάστασης.
- 30 Ως περιορισμοί της ελευθερίας εγκατάστασης υπό την έννοια του άρθρου 49 ΣΛΕΕ πρέπει να θεωρούνται όλα τα μέτρα που απαγορεύουν, παρακωλύουν ή καθιστούν λιγότερο ελκυστική την άσκηση της ελευθερίας αυτής (αποφάσεις της 5ης Οκτωβρίου 2004, CaixaBank France, C-442/02, EU:C:2004:586, σκέψη 11, και της 25ης Οκτωβρίου 2017, Polbud – Wykonawstwo, C-106/16, EU:C:2017:804, σκέψη 46).
- 31 Επισημαίνεται, ωστόσο, ότι ρύθμιση κράτους μέλους σύμφωνα με την οποία οι εγκατεστημένες σε άλλο κράτος μέλος εταιρίες που ασκούν το κύριο μέρος των δραστηριοτήτων τους στο πρώτο κράτος μέλος, οφείλουν να τηρούν, κατά την εκτέλεση των πράξεών τους διαχείρισης, πέραν των υποχρεώσεων που ενδεχομένως απορρέουν από το δίκαιο του κράτους μέλους εγκατάστασής τους, και το δίκαιο του πρώτου κράτους μέλους, είναι ικανή να καταστήσει δυσχερέστερη τη διαχείριση των εταιριών αυτών, δεδομένου ότι θα μπορούσε να τις υποχρεώσει να συμμορφωθούν προς τις απαιτήσεις που επιβάλλουν αμφότερα τα κανονιστικά πλαίσια.
- 32 Επομένως, μια τέτοια ρύθμιση είναι ικανή να καταστήσει λιγότερο ελκυστική την άσκηση της ελευθερίας εγκατάστασης και συνιστά, κατά συνέπεια, εμπόδιο στην άσκηση της ελευθερίας εγκατάστασης.
- 33 Εν προκειμένω, από την απόφαση περί παραπομπής απορρέει ότι η STE είναι εταιρία λουξεμβουργιανού δικαίου, της οποίας η καταστατική έδρα βρίσκεται στο Λουξεμβούργο. Ωστόσο, από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει επίσης ότι, όσον αφορά τις πράξεις διαχείρισης, η εφαρμογή του άρθρου 25, παράγραφος 1, δεύτερη περίοδος, του νόμου 218/1995, υπάγει την εταιρία αυτή στο ιταλικό δίκαιο, εκ του μόνου λόγου ότι ασκεί το κύριο μέρος των δραστηριοτήτων της στην Ιταλία.
- 34 Υπό τις συνθήκες αυτές, εταιρία ευρισκόμενη στην κατάσταση της STE θα μπορούσε να υπόκειται, σωρευτικά, τόσο στο λουξεμβουργιανό όσο και στο ιταλικό δίκαιο. Μια τέτοια σωρευτική εφαρμογή του δικαίου δύο κρατών μελών μπορεί όμως να καταστήσει δυσχερέστερη τη διαχείριση της εταιρίας.
- 35 Επομένως, πρέπει να εξεταστεί, τρίτον, αν περιορισμός της ελευθερίας εγκατάστασης ο οποίος απορρέει από ρύθμιση όπως η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης θα μπορούσε παρά ταύτα να δικαιολογηθεί.
- 36 Από πάγια νομολογία προκύπτει ότι περιορισμός της ελευθερίας εγκατάστασης δύναται να γίνει δεκτός μόνον αν δικαιολογείται από επιτακτικούς λόγους γενικού συμφέροντος. Τούτο ισχύει μόνον όταν είναι κατάλληλος για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού και δεν υπερβαίνει το μέτρο που είναι αναγκαίο για την επίτευξη του σκοπού αυτού (πρβλ. αποφάσεις της 13ης Δεκεμβρίου 2005, Marks & Spencer, C-446/03, EU:C:2005:763, σκέψη 35, και της 25ης Οκτωβρίου 2017, Polbud – Wykonawstwo, C-106/16, EU:C:2017:804, σκέψη 52).

- 37 Συναφώς, επισημαίνεται εκ προοιμίου ότι το αιτούν δικαστήριο δεν αναφέρει τους λόγους που θα μπορούσαν να δικαιολογήσουν τον περιορισμό της ελευθερίας εγκατάστασης τον οποίο συνεπάγεται η εφαρμογή του άρθρου 25, παράγραφος 1, δεύτερη περίοδος, του νόμου 218/1995 στις πράξεις διαχείρισης εταιρίας εγκύρως συσταθείσας βάσει του δικαίου άλλου κράτους μέλους και ασκούσας το κύριο μέρος των δραστηριοτήτων της στην ιταλική επικράτεια. Τέτοιες ενδείξεις δεν προκύπτουν ούτε από το γράμμα της διάταξης αυτής ούτε από το γράμμα του άρθρου 2381 του αστικού κώδικα.
- 38 Αντιθέτως, από τα δικόγραφα της Ιταλικής Κυβέρνησης προκύπτει, πρώτον, ότι ο επίμαχος περιορισμός της ελευθερίας εγκατάστασης δικαιολογείται από τον σκοπό της προστασίας των μετόχων, των πιστωτών, των εργαζομένων και των τρίτων.
- 39 Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι η προστασία των συμφερόντων των πιστωτών, των εργαζομένων και των μειοψηφούντων εταίρων καταλέγεται μεταξύ των επιτακτικών λόγων γενικού συμφέροντος που αναγνωρίζει το Δικαστήριο (πρβλ. απόφαση της 25ης Οκτωβρίου 2017, Polbud – Wykonawstwo, C-106/16, EU:C:2017:804, σκέψη 54 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 40 Επομένως, τα άρθρα 49 και 54 ΣΛΕΕ δεν αντιτίθενται, κατ' αρχήν, σε μέτρα κράτους μέλους με τα οποία επιδιώκεται να μη θιγούν αδικαιολογήτως τα συμφέροντα των πιστωτών, των μειοψηφούντων εταίρων καθώς και των εργαζομένων εταιρίας, η οποία έχει μεν συσταθεί σύμφωνα με το δίκαιο άλλου κράτους μέλους, πλην όμως ασκεί το κύριο μέρος των δραστηριοτήτων της στην ημεδαπή.
- 41 Παρά ταύτα, σύμφωνα με τη νομολογία που παρατίθεται στη σκέψη 36 της παρούσας απόφασης, ο επίμαχος στην υπόθεση της κύριας δίκης περιορισμός πρέπει να είναι κατάλληλος να διασφαλίσει την επίτευξη του σκοπού της προστασίας των πιστωτών, των μειοψηφούντων μετόχων και των εργαζομένων και δεν πρέπει να βαίνει πέραν του μέτρου που είναι αναγκαίο για την επίτευξη του σκοπού αυτού.
- 42 Αν, όμως, το άρθρο 25, παράγραφος 1, δεύτερη περίοδος, του νόμου 218/1995 ερμηνευόταν υπό την έννοια ότι κάθε πράξη διαχείρισης εταιρίας εγκύρως συσταθείσας σύμφωνα με το δίκαιο άλλου κράτους μέλους, αλλά ασκούσας το κύριο μέρος των δραστηριοτήτων της στην Ιταλία, πρέπει να υπόκειται στην ιταλική νομοθεσία, δεν θα ήταν δυνατόν να εξακριβωθεί εάν υπάρχει, σε συγκεκριμένη περίπτωση, κίνδυνος να θιγούν τα συμφέροντα των πιστωτών, των μειοψηφούντων μετόχων ή των εργαζομένων. Συγκεκριμένα, πρέπει να διευκρινιστεί ότι ένας τέτοιος κίνδυνος μπορεί να εξαρτάται, μεταξύ άλλων, από το είδος της διενεργούμενης πράξης και να ποικίλλει ανάλογα με τη μετοχική σύνθεση της οικείας εταιρίας. Επιπλέον, η νομοθεσία του κράτους μέλους στο οποίο συστάθηκε η εν λόγω εταιρία ενδέχεται να έχει λάβει υπόψη τα προαναφερθέντα συμφέροντα, περίπτωση της οποίας τη συνεκτίμηση δεν επιτρέπει η άνευ ετέρου εφαρμογή της ιταλικής νομοθεσίας.
- 43 Υπό τις συνθήκες αυτές, εθνική ρύθμιση όπως η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης βαίνει πέραν του αναγκαίου μέτρου για την επίτευξη του σκοπού της προστασίας των συμφερόντων που μνημονεύονται στη σκέψη 39 της παρούσας απόφασης.
- 44 Δεύτερον, η Ιταλική Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης εθνική ρύθμιση αποσκοπεί στην καταπολέμηση των καταχρηστικών πρακτικών, εμποδίζοντας συμπεριφορές που συνίστανται στη δημιουργία αμιγώς τεχνητών μεθοδεύσεων, οι οποίες δεν έχουν πραγματική οικονομική υπόσταση.

- 45 Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι, πράγματι, τα κράτη μέλη μπορούν να λαμβάνουν κάθε ενδεδειγμένο μέτρο προς πρόληψη ή πάταξη της απάτης (πρβλ. αποφάσεις της 9ης Μαρτίου 1999, *Centros*, C-212/97, EU:C:1999:126, σκέψη 38, και της 25ης Οκτωβρίου 2017, *Polbud – Wykonawstwo*, C-106/16, EU:C:2017:804, σκέψη 61).
- 46 Εξάλλου, η καταπολέμηση της φοροδιαφυγής και της απάτης μπορεί να δικαιολογήσει περιορισμό της προβλεπόμενης στο άρθρο 49 ΣΛΕΕ ελευθερίας εγκατάστασης, υπό την προϋπόθεση ότι ο ειδικός σκοπός ενός τέτοιου περιορισμού έγκειται στην παρεμπόδιση συμπεριφορών που συνίστανται στη δημιουργία αμιγώς τεχνητών μεθοδεύσεων, οι οποίες στερούνται πραγματικής οικονομικής υπόστασης, και με τις οποίες επιδιώκεται η αποφυγή του φόρου που κανονικά θα οφειλόταν για τα κέρδη που προκύπτουν από δραστηριότητες ασκούμενες στην ημεδαπή (πρβλ. αποφάσεις της 12ης Σεπτεμβρίου 2006, *Cadbury Schweppes* και *Cadbury Schweppes Overseas*, C-196/04, EU:C:2006:544, σκέψη 55, και της 20ής Ιανουαρίου 2021, *Lexel*, C-484/19, EU:C:2021:34, σκέψη 49).
- 47 Παρά ταύτα, το Δικαστήριο έχει κρίνει, αφενός, ότι αυτό και μόνο το γεγονός ότι μια εταιρία όρισε την καταστατική ή πραγματική έδρα της σύμφωνα με τη νομοθεσία ενός κράτους μέλους με σκοπό να υπαχθεί σε ευνοϊκότερη νομοθεσία δεν συνιστά κατάχρηση (πρβλ. αποφάσεις της 9ης Μαρτίου 1999, *Centros*, C-212/97, EU:C:1999:126, σκέψη 27, και της 25ης Οκτωβρίου 2017, *Polbud – Wykonawstwo*, C-106/16, EU:C:2017:804, σκέψη 40).
- 48 Αφετέρου, απλώς και μόνον το γεγονός ότι μια εταιρία, μολοντί έχει την έδρα της σε ένα κράτος μέλος, ασκεί το κύριο μέρος των δραστηριοτήτων της σε άλλο κράτος μέλος δεν δύναται να θεμελιώσει ένα γενικό τεκμήριο απάτης και να δικαιολογήσει μέτρο που θίγει την άσκηση μιας θεμελιώδους ελευθερίας την οποία εγγυάται η Συνθήκη (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 25ης Οκτωβρίου 2017, *Polbud – Wykonawstwo*, C-106/16, EU:C:2017:804, σκέψη 63).
- 49 Εν προκειμένω, αν η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης ρύθμιση ερμηνευόταν υπό την έννοια ότι επιβάλλει τη συστηματική εφαρμογή του ιταλικού δικαίου σε κάθε πράξη διαχείρισης εταιρίας εγκατεστημένης μεν σε άλλο κράτος μέλος, ασκούσας δε το κύριο μέρος των δραστηριοτήτων της στην Ιταλία, θα ισοδυναμούσε με θέσπιση τεκμηρίου ότι η συμπεριφορά της εταιρίας είναι καταχρηστική. Μια τέτοια ρύθμιση, λαμβανομένων υπόψη των εκτιθέμενων στις σκέψεις 47 και 48 της παρούσας απόφασης, θα ήταν δυσανάλογη (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 25ης Οκτωβρίου 2017, *Polbud – Wykonawstwo*, C-106/16, EU:C:2017:804, σκέψη 64).
- 50 Υπό τις συνθήκες αυτές, στο υποβληθέν προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι τα άρθρα 49 και 54 ΣΛΕΕ έχουν την έννοια ότι αντιτίθενται σε νομοθεσία κράτους μέλους η οποία προβλέπει, γενικώς, την εφαρμογή του εθνικού του δικαίου στις πράξεις διαχείρισης εταιρίας εγκατεστημένης σε άλλο κράτος μέλος, η οποία όμως ασκεί το κύριο μέρος των δραστηριοτήτων της στο πρώτο κράτος μέλος.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 51 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τρίτο τμήμα) αποφαινεται:

Τα άρθρα 49 και 54 ΣΛΕΕ

έχουν την έννοια ότι:

αντιτίθενται σε νομοθεσία κράτους μέλους η οποία προβλέπει, γενικώς, την εφαρμογή του εθνικού του δικαίου στις πράξεις διαχείρισης εταιρίας εγκατεστημένης σε άλλο κράτος μέλος, η οποία όμως ασκεί το κύριο μέρος των δραστηριοτήτων της στο πρώτο κράτος μέλος.

(υπογραφές)